Caha di Orgel

Ta existi un contradiccion straño den e interes riba e isla pa e Cah'i Orgel. Na un banda mas y mas cahanan di orgel ta aparece riba nos isla, pasobra mas y mas hende ta dicidi di cumpra uno of pa traha uno nan mes y na otro banda tin cada bes menos interes cerca e generacion hoben pa e instrumento aki. E generacion nobo aki tog di un banda ta colga na mayoria otro expresionnan cultural cu tradicionalmente ta mara na e isla. Un ehempel actual di esaki en conexion cu musica ta Jonathan Vieira, kende ta tene e repertorio di por ehempel Padu Lampe na bida pa e generacion hoben. Pero nan ta haya e musica tradicional di un Cah'i Orgel 'ouderwets'. Esaki ta bin, asina e generacion bieu ta bisa, dor cu tin mucho poco atencion pa e Cah'i Orgel cerca e medionan di comunicacion. Cu e articulo aki redaccion di Ambiente ta spera di ofrece su aporte na solucion di e fayo aki.

Er zit een vreemde tegenstelling in de belangstelling die er op het eiland bestaat voor het Cah'i orgel. Aan de ene kant verschijnen er steeds meer orgels op het eiland, omdat steeds meer mensen besluiten er een te kopen of er zelf een te maken, en aan de andere kant bestaat er bij de wat jongere generaties steeds minder belangstelling voor het instrument. En toch hechten deze jongere generaties wel aan de meeste andere traditioneel aan het eiland verbonden cultuuruitingen. Een actueel voorbeeld daarvan met betrekking tot muziek is Jonathan Vieira, die het repertoire van bijvoorbeeld Padu Lampe levend houdt voor een jonge generatie. Maar de traditionele muziek van een Cah'i orgel wordt door hen als 'ouderwets' ervaren. Dat komt, vindt de oudere generatie, doordat er te weinig aandacht voor het Cah'i orgel bestaat bij de media. Met dit artikel hoopt de redactie van Ambiente een steentje te kunnen bijdragen aan de oplossing van die tekortkoming.

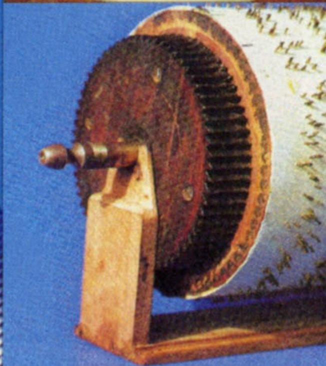
Ambiente. vol. 12 (2003). P. 83-85

'Wiri'
E guia instrumental di Cahi' orgel

Het begeleidingsinstrument bij het Cahi' orgel

Manera sa pasa mas biaha ta existi tambe diferente version tocante e historia di e origen di e Cah'i orgel. Tin un version na unda e prome piano di cylinder manera e ta wordo yama tambe tin bes, a wordo traha na Inglatera. Un tal Joseph Hicks di Bristol lo a traha e prome piano di cylinder na 1805. Un otro, un version mas sostene pa esnan cu sa di esaki, ta cu e prome piano di cylinder lo a wordo traha no prome cu 1842 pa Andreas Ruth na Waldkirch, Alemania. Despues ambos version ta sali for di e punto di bista cu e instrumento a keda desaroya mas aleu medio siglo 19 y mas bien na Italia, pero tambe na Spaña. Den e paisnan aki e instrumento tabata conoci bou nombernan manera: piano-orgel, orgel di caya y tambe orgel di cylinder. Esakinan ta nombernan straño de facto, ya cu e instrumento ta wordo toca na un manera completamente diferente y cu no tabata usa nada pa fortifica e zonido, manera si ta e caso cerca un orgel. Con cu bai bin, di Spaña y Italia e 'orgel' a yega Sur-America hunto cu musiconan. Na comienso di siglo pasa Horacio Sprock kende tabata procedente di Corsou, a introduci e instrumento den Antiya. E persona aki a siña conoce e 'orgel di caya' aki for di un Italiano durante su estadia na Venezuela. E prome musico cu a haci e Cah'i orgel famoso na Aruba tabata Rufo Wever. E tabata e prome persona tambe kende a siña domina con pa marca e lugar di e clabonan cu exactitud riba e cylinder y tambe con pa pone e clabonan aden. Despues Rufo Wever a compone diferente piesa pa e Cah'i orgel.

Zoals wel vaker bestaan er ook over de ontstaansgeschiedenis van het Cah'i orgel meerdere versies. Er is een versie waarbij de eerste cilinderpiano, zoals het instrument ook wel wordt genoemd, werd gebouwd in Engeland. Een zekere Joseph Hicks uit Bristol zou in 1805 de eerste cilinderpiano hebben gebouwd. Een andere, door kenners meer ondersteunde versie is dat de eerste cilinderpiano pas in 1842 werd gebouwd door Andreas Ruth in Waldkirch, Duitsland. Beide versies gaan er vervolgens vanuit dat het instrument in het midden van de 19e eeuw vooral in Italië, maar ook in Spanje verder is ontwikkeld. In die landen werd het instrument bekend onder namen als: piano-orgel, straatorgel en ook cilinderorgel. Eigenlijk zijn dit vreemde namen, omdat het instrument heel anders wordt aangedreven en er ook geen pijpen werden gebruikt om het geluid te versterken, zoals dat bij een orgel wel het geval is. Hoe het ook zij, vanuit Spanje en Italië is het 'orgel' later met muzikanten in Zuid-Amerika terechtgekomen. Aan het begin van de vorige eeuw introduceerde de uit Curaçao afkomstige Horatio Sprock het instrument op de Antillen. Deze had het 'straatorgel' leren kennen van een Italiaan tijdens zijn verblijf in Venezuela. De eerste muzikant die het Cah'i orgel op Aruba bekendheid gaf was Rufo Wever. Hij was ook de eerste die het markeren van de juiste plek van de spijkertjes op de cilinder en het spijkeren zelf onder de knie had gekregen. Rufo Wever heeft later ook verschillende stukken voor het Cah'i orgel gecomponeerd.

Bou trahadonan di e instrumento ta papia akinan awor si 'e secreto di e Cah'i orgel'. Cu esaki nan kier men cu e prome trahado no tabata laga nada slek pa loke ta trata informacion na otro hende cu tambe kier a traha un Cah'i orgel. Esaki tabata specialmente pa cu e construccion di e cylinder, marcamento di e musica riba e cylinder aki y clabamento di e clabonan riba e cylinder ey. Tur e trabounan aki mester wordo haci cu masha ciudao y segun un cierto proceso sino e musica ta zona falso of e no ta zona mes. E mecanismo di un Cah'i orgel ta parce un poco riba esun di un piano, e snaarnan ta wordo bati pa un martiu cu e diferencia cu e teclanan di un piano ta wordo toca cu man y e Cah'i orgel dor di drai na un man, dor di cual e clabonan riba e cylinder, pa medio di e martiunan, ta percura pa raca e snaarnan corecto. Na Aruba tin na momentonan aki un 70 Cah'i orgel di personanan particular, di cual mayoria ta toca ocho piesa. Awendia ainda sa usa e Cah'i orgel na fiesta di bruid y otro fiestanan tradicional manera 18 di maart durante 'Dia di Himno y Bandera'. Tambe durante e Bon Bini Festival semanal na Willem III toren bo por tende hopi biaha un Cah'i orgel.

Pa mas informacion bo por acudi na Radio Kelkboom of bo por tuma contacto cu redaccion di Ambiente.

Onder bouwers van het instrument wordt nu wel gesproken van 'het geheim van het Cah'i orgel'. Daarmee wordt bedoeld dat de eerste bouwers niet erg scheutig waren met de overdracht van informatie aan mensen die ook een Cah'i orgel wilde bouwen. Dat gold met name voor het maken van de cilinder, het markeren van de muziek op die cilinder en het spijkeren van de pinnetjes op die cilinder. Al deze werkzaamheden moeten dan ook zeer nauwgezet en volgens een bepaald proces worden uitgevoerd, anders klinkt de muziek vals of helemaal niet. Het mechanisme van een Cah'i orgel lijkt wel wat op dat van een piano, de snaren worden door een hamertje aangeslagen, met dit verschil dat de toetsen van een piano met de handen worden bespeeld en het Cah'i orgel wordt bespeeld door aan een zwengel te draaien, waarna de spijkertjes op de cilinder, via de hamertjes, zorgen voor aanslag van de juiste snaren. Op Aruba zijn er op dit moment zo'n 70 Cah'i orgels in particulier bezit, waarvan de meeste acht muziekstukken spelen. Tegenwoordig wordt het Cah'i orgel nog wel gebruikt bij bruiloften en andere traditionele feesten zoals op 18 maart tijdens 'Dia di Himno Y Bandera'. Ook tijdens het wekelijkse Bon Bini festival bij de Willem III toren is vaak een Cah'i orgel te horen.

Voor meer informatie kunt ook terecht bij Radio Kelkboom of neemt u contact op met de redactie van Ambiente.

